

KARAKALIN MILJNIK IZ CELJA

VERA KOLŠEK

Pokrajinski muzej, Muzejski trg 1, YU-63000 Celje

Za spominski zbornik Jaru Šašlu, velikemu prijatelju celjskega muzeja, sem izbrala fragment miljnika, povezanega z rimskimi cestami, za katere se je pokojni kolega še prav posebno zanimal, kar je izpričano v njegovi disertaciji in v *Arheoloških najdiščih Slovenije* (1975) v poglavju Rimske ceste v Sloveniji.

Pred dvema letoma se je na Muzejskem trgu v Celju pred hišo št. 7 pod kolesom tovornjaka udrl tlak. Iz nastale jame smo poleg dveh nepomembnih kamnov potegnili tudi fragment miljnika. Gotovo je fragment prišel v zemljo že pred časom (v 18. st.?), ko so ravnali zemljišče za bodoči trg. Gre za spodnji levi del miljnika. Njegova inv. št. je L 306, velikost: viš. 63 cm, šir. 40 cm, deb. 24 cm. Od napisa je ohranjenih 7 vrstic, katerih začetki so vsi ohranjeni. Manjka desna stran. Višina črk 7-4 cm; po velikosti izstopa črka I v besedi IMP. Ligature so ET v prvi vrstici, MA v 4. vrstici v besedi MAXIMUS in v 6. vrstici LI v MILIARIA (sl. I).

Napis:

- -]

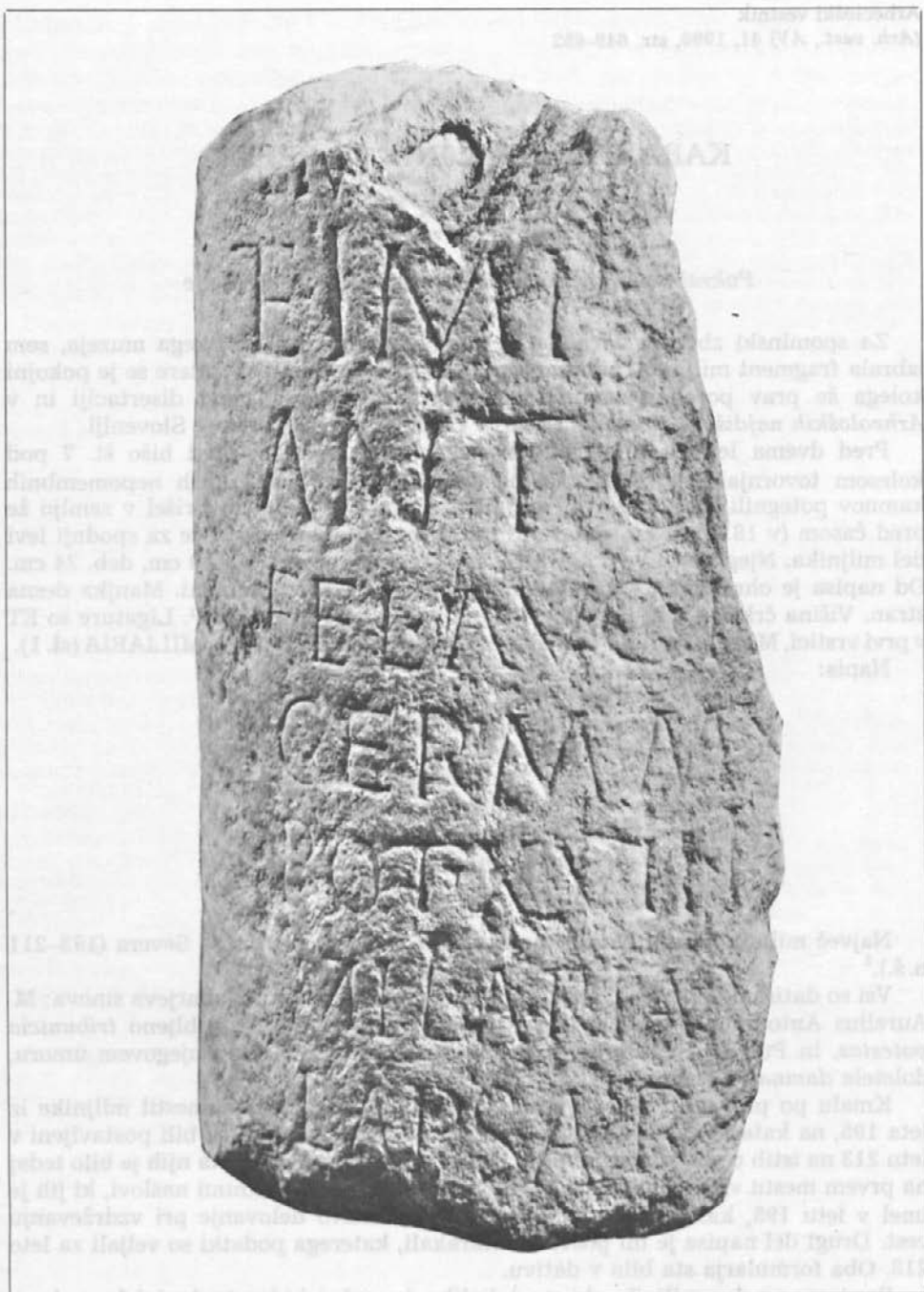
*et Imp(erator) C[ae(ar) Mar(cus) Aur(elius)]
Anto[ninus pius]
fel(ix) Aug(ustus) P[ar(thicus) max(imus)]
Germ(anicus) max(imus) [trib(unicia)]
pot(estate) XVII im[p(erator)]
miliaria v[etustate con]
lapsa r[estitui iusserunt]*

Največ miljnikov so v Noriku postavili za vladarja Septimija Severa (193-211 n. š.).¹

Vsi so datirani v leto 201. Na miljnikih sta navedena tudi vladarjeva sinova: M. Aurelius Antoninus Caracalla kot njegov sovladar, s četrlič dobljeno *tribunicia potestas*, in Publius Septimius Geta, čigar ime je leta 212, po njegovem umoru, doletela *damnatio memoriae*.

Kmalu po prevzemu oblasti pa je Caracalla (211-217) nadomestil miljnike iz leta 195, na katerih še ni bilo njegovega imena. Novi miljniki so bili postavljeni v letu 213 na istih cestah in istih krajih kot za Septimija Severa. Na njih je bilo tedaj na prvem mestu vklesano ime Septimija Severa z vsemi častnimi naslovi, ki jih je imel v letu 195, kar je dokazovalo njegovo intenzivno delovanje pri vzdrževanju cest. Drugi del napisa je bil posvečen Karakali, katerega podatki so veljali za leto 213. Oba formularja sta bila v dativu.

Poznamo pa dva miljnika, ki sta nekoliko drugačna in imata dvojni formular v nominativu. Prvi je iz Krive vrbe (Krumpendorf) ob Vrbskem jezeru, drugi iz Ivence, 6 milj iz Celja.²

Sl. 1: Celje. Miljnik cesarja Karakale.
Abb. 1: Celje. Kaiser Caracallas Meilenstein.

Značilni za ta formular so podatki za Septimija Severa v letu 200 in za Karakalo v letu 214.

Karakala je dobil kot zmagovalec priimek *Germanicus maximus* leta 213, tribunska oblast (*tribunicia potestas*) sedemnajstič (XVII) pa se veže na leto 214. Na podlagi teh dveh podatkov smo miljnik lahko primerjali z onim iz Ivence (CIL 3. 5735, Dunaj) in rekonstruirali celotni napis. Možna so manjša odstopanja v besedilu, kar bi lahko pripisali kamnoseku. Nedvomno pa je imel celjski miljnik več vrstic kot oba primerjalna, saj je to razvidno že iz fragmenta. Verjetno je bil visok in ozek.

Napis se je v celoti glasil:

*Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) Sept(imius) Severus
Pius Pert(inax) Aug(ustus)
Arab(icus) Adiab(enicus) Part(hicus) max(imus)
pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate) VIII
imp(erator) XII p(ater) p(atriciae) co(n)s(ul) II proco(n)s(ul)
et Imp(erator) Caes(ar) Mar(cus) Aur(elius) Antoninus
pius fel(ix) Aug(ustus) Part(hicus) max(imus) Germ(anicus)
max(imus) trib(unicia) pot(estate) XVII imp(erator) III
co(n)s(ul) IIII p(ater) p(atriciae) proco(n)s(ul)
miliaria vetustate conlapsa restitui iusserunt*

V slovenskem prevodu se tekst glasi:

Imperator Cezar Lucij Septimij Sever Pij Pertinaks Avgust, največji zmagovalec nad Arabci, Adiabeni in Parti, najvišji svečenik, osmič nosilec tribunske oblasti, 12-krat izklican za imperatorja, oče domovine, drugič konzul in prokonzul in imperator Cezar Mark Avrelij Antonin, pobožni, srečni Avgust, največji zmagovalec nad Parti, največji zmagovalec nad Germani, sedemnajstič nosilec tribunske oblasti, tretjič izklican za imperatorja, četrtič konzul, oče domovine ter prokonzul, sta miljnike, porušene zaradi starosti, dala znova postaviti.

Pri našem miljniku povsem manjka vrstica s titulature: konzul IIII, oče domovine in prokonzul – *co(n)s(ul) IIII p(ater) p(atriciae) proco(n)s(ul)*. Razdalja na miljniku ni mogla biti navedena, če upoštevamo, da je bil postavljen ob vhodu v mesto. Celeja je bila avtonomno mesto – točka, od katere so šteli razdalje do naslednjega mestnega ozemlja. Cestni odsek od Celja do Ptuja prek Stranic je bil dobro vzdrževan, kar izpričujejo miljniki v Škofji vasi, 3 milje iz Celja,³ kjer je bilo doslej najdenih sedem miljnikov (hranimo jih v celjskem muzeju); v Ivenci 6 milj iz Celja jih je bilo najdenih deset. Devet jih hrani antična zbirka Umetnostnozgodovinskega muzeja,⁴ eden je izgubljen. Devet milj iz Celja pri Frankolovem poznamo dva.⁵ Prvi je v Joanneumu v Gradcu, drugi v celjskem muzeju. Enajst milj iz Celja, na Stranicah, sta dva miljnika vzdana v župnišče.⁶ Mestu Celeja pa zdaj poleg prvih dveh miljnikov brez navedbe milj⁷ pripada še obravnavani fragment.

¹ G. Winkler, *Die römischen Straßen und Meilensteine in Noricum – Österreich*, Schriften aus Limesmuseum Aalen 35 (Stuttgart 1985) 48.

² *Ib.*, 68, št. 2, 70, št. 26.

³ A. Bolta, *Arh. vest.* 6, 1955, 316–318; V. Kolšek, *Arh. vest.* 30, 1979, 167–168; ead., *Arh. vest.* 37, 1986, 371.

⁴ R. Noll, *Griechische und lateinische Inschriften der Wiener Antikensammlung* (1962)

92–93, 293–297. Nadaljnji štirje miljniki iz istega najdišča, vendar z uničenimi napisi, so prav tako na Dunaju. J. Šašel, *Rimske ceste v Sloveniji*, v: *Arheološka najdišča Slovenije* (1975) 74–99, št. 63–66.

⁵ J. Šašel, *Živa ant.* 6, 1956, 267.

⁶ J. Šašel, (op. 4) št. 70, 71.

⁷ V. Kolšek, *Arh. vest.* 11–12, 1960–1961, 147–151.

Zusammenfassung

Vor zwei Jahren erwarb das Regionalmuseum (Pokrajinski muzej) in Celje ein Meilensteinfragment. Es lag in Sekundärlage unter dem Pflaster vor dem Haus Muzejski trg 7 in Celje. Dorthin wurde es neben zwei Marmorteile anlässlich der Ebnung des Platzes schon im 18. Jahrhundert gelegt. Das halbkreisförmige Fragment stellt den unteren linken Meilensteinteil dar. So haben sich die Zeilenanfänge eines siebenzeiligen Textteiles erhalten. In der ersten Zeile tritt besonders der Buchstabe I im Wortfragment IMP hervor. Ligaturen sind ET in der ersten Zeile, MA in der vierten Zeile im Wort MAXIMUS und LI im Wort MILIARIA (Abb. 1). Aus dem erhaltenen Textteil ist ersichtlich, daß es sich um einen Meilenstein des Kaisers Caracalla aus dem Jahr 214 handelt, als ihm zum siebzehnten Mal die Tribunenmacht verliehen wurde (*tribunicia potestate* XVII). In Noricum wurden die meisten Meilensteine während der Regierung des Septimius Severus aufgestellt.¹ Alle sind ins Jahr 201 datiert, wobei auf den Meilensteinen auch seine Söhne M. Aurelius Caracalla und Publius Septimius Geta angeführt sind. Nach seiner Machtübernahme ersetzte Caracalla im Jahr 213 die Meilensteine aus dem Jahr 195, auf denen sein Name noch nicht stand. Caracalla erhielt als Sieger den Zunamen *Germanicus maximus* im Jahr 213, während die siebzehnte (XVII) Verleihung der Tribunenmacht (*tribunicia potestate*) ins Jahr 214 fällt. Aufgrund dieser zwei Angaben konnten wir den Meilenstein mit jenem aus Ivenca vergleichen (CIL 3. 5735, Wien) und die vollständige Inschrift rekonstruieren. Wir setzen voraus, daß die Meilenzahl nicht angeführt ist, weil der Meilenstein aus Celeia – einer autonomen Stadt – ausgegangen ist. Der Straßenabschnitt von Celje bis Ptuj über Stranice wurde gut instand gehalten, was die Meilensteine aus dem 3 Meilen von Celje entfernten Ort Škofja vas bezeugen,³ wo bisher sieben Meilensteine gefunden worden sind, die im Museum in Celje verwahrt werden; im 6 Meilen von Celje entfernten Ort Ivenca wurden 10 Exemplare gefunden. Neun sind in der Antikensammlung des Kunsthistorischen Museums⁴ in Wien aufbewahrt, einer ist verschollen. Aus der Nähe von Frankolovo, 9 Meilen von Celje entfernt, sind zwei bekannt.⁵ Der erste befindet sich im Joanneum in Graz, der zweite im Museum in Celje. 11 Meilen aus Celje auf Stranice sind zwei Meilensteine in den Pfarrhof eingemauert.⁶ In Celje selbst gesellte sich zu den ersten zwei Meilensteinen,⁷ ohne Anführung der Meilenzahl, das hier erörterte Fragment.